

Kırâat İmamlarında İhtiyar Olgusu

The Phenomenon Of Select In The Imams Of Kiraat

Dr. Sait Bosat

İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

sait.bosat@inonu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-8810-1823

ÖZ: Kırâat ilminin başat kavramlarından olan ihtiyar olgusu, temeli saha-beye dayanan ve özünde Müslümanlar için kolaylığı içeren bir kırâat terimidir. Bilindiği üzere Kur'ân'ın inzali döneminde "Kur'ân yedi harf üzere indirildi. Kolayınıza geleni okuyun." hadisi doğrultusunda Müslümanlara farklı şekillerde okuma ruhsatı verilmiştir. Diğer bir ifadeyle, Kur'ân müfredatının farklı formlarının hepsinin bir anda okunması yerine bu formlardan birinin tercih edilerek okunmasına yönelik bir ruhsat söz konusudur. Kur'ân'ın nüzulünden itibaren farklı dönemlerde kırâat birikimi arasından ihtiyarlar yapılmıştır. Kırâat otoritelerinin kendi kriterleri doğrultusunda yaptıkları bu tercihler kırâat ilminde ihtiyar adıyla terimleşmiştir.

Bu çalışmamızda, nicel olarak çok fazla miktarda var olan kırâat birikimi içerisinden, belli kriterler doğrultusunda seçimi ifade eden, ihtiyar olgusu üzerinde durulacaktır. İhtiyar faaliyetinin tarihi serencamı, kırılma noktaları esas alınarak bir çalışma yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kırâat, Tefsir, Ahruf'u-seb'a, Ruhsat, İhtiyar, Tercih.

THE PHENOMENON OF SELECT IN THE IMAMS OF KIRAAT

Abstract

The phenomenon of the select, one of the dominant concepts of the science of Qiraat, is based on the Companions and is essentially a term for the Muslims. As it is known, during the secession of the Qur'an, the Qur'an was reduced to seven letters. Read what you can" Muslims have been given the license to read in different ways in accordance with the hadith. In other words, instead of reading all the different forms of the Qur'an curriculum at the same time, there is a license to read and prefer one of these forms. Choices have been made between the accumulation of kiraat in different periods since the Quran's revelation. These preferences made by the authorities in accordance with their own criteria have been termed as ihtiyar age in the science of Kiraat.

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 03 Aralık/December 2019

Kabul Tarihi / Accepted: 04 Aralık/December 2019

Yayın Tarihi / Published: 01 Ocak/January 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ocak-Haziran /January-June

Boşat, Sait, "Kırâat İmamlarında İhtiyar Olgusu", YIL: 13, CİLT: 13, SAYI: 25, 89 - 108.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, iThenticate intihal programıyla tarandıktan sonra, iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

In this study, we will focus on the phenomenon of selection, which refers to the language according to certain criteria, from the accumulation of qıraat in quantitative diversity. The history of the selection activity will be the subject of our research based on the break points.

Key Words: Kırâat, Tefsir, Ahruf' u-seb'a, Permit, Selecting, Preference.

GİRİŞ

Kırâat ilmi, sosyo-kültürel ve bilimsel olgulara bağlı olarak diğer disiplinlerde olduğu gibi dönemsel değişim ve gelişime uğramıştır. Oluşum dönemi genel itibariyle sözlü kültürün yapısal özelliklerini taşıırken, zaman içerisinde yazılı kültürün neşetiyle birlikte bu kültürün temel ilkelerine göre şekillenmiştir.

Kur'ân'ın indiği coğrafyada yaşayan insanların sosyo-kültürel durumlarına binaen Kur'ân kelimelerinin okunmasına yönelik bazı kolaylıkların tanındığı bir gerçektir. Konu ile ilgili hadislerden anladığımız kadarıyla Kur'ân'ın ilk muhatapları arasında okuma-yazma oranının çok düşük seviyede olması, kabile ve lehçe farklılığından dolayı kelimelerin telaffuzunda yaşanan bazı olumsuzluklar vb. şartlar karşısında peygambere ve ümmetine tanınan ve özünde kolaylık mantığını taşıyan bazı ruhsatlar söz konusudur.

Kur'ân'ın fonetiği ile ilgili müslümanlara verilen bu ruhsat, temelini Ahrufu's-Seb'a (yedi harf) diye bilinen ve sayısı mükerrerler hariç altmışı bulan¹ hadislerden almıştır. Yedi harf ile alakalı hadislerin ortak noktası, birçok sahabenin birbirine yakın lafızlarla rivayet ettikleri; "muhakkak ki Kur'ân yedi harf üzerine nazil olmuştur. Kolayınıza geleni okuyun" hadisidir. Kur'ân'ın Yedi harf üzere indirildiğini ifade eden hadisler, Hz. Peygamber döneminde Kur'ân'ın nasıl okunduğuna ışık tuttuğu için çok önemlidir. Bu ruhsatla tek lehçe ile okuma mecburiyetinin beraberinde getirebileceği zorlukların aşılması amaçlanmıştır.

Yedi harf meselesi, Kur'ân'ın telaffuzu ile ilgili bir kolaylık olması sebebiyle kıraat ilminin konusu ve temelini oluşturmaktadır. Söz konusu ruhsat neticesinde bir kıraat birikiminin oluşmuş olması bir hakikattir. Öncelikle konu ile ilgili şu hususun bilinmesinde fayda vardır. Müslümanlara farklı kıraatlerle okuma ruhsatının verilmesi bu kıraatlerden bütünüyle sorumlu tutulacakları anlamına gelmemektedir. Şu halde vahyin inzal sürecinden itibaren her dönemde kıraat alimleri bazı kriterler muvacehesinde ihtiyarda bulunmuşlardır. Yani kıraat müktesebatı içerisinde bazılarını seçerek kendilerine özgün bir kıraat sistemi oluşturmuşlardır.

¹ Abdurrahmân Çetin, *Kırâatların Tefsire Etkisi* (İstanbul: Marifet Yayınları, 2001), 52.

Sahabe ve sonraki dönemlerde, kırâat alanında mütehasşs âlimlerin kendilerine özgün ihtiyarları olmuştur. İhtiyar olgusunun tarihi serencamına göz atmadan önce kırâat disiplininin bir terimi olarak ihtiyar kavramına ve ilgili tartışmalara değinmek, konumuzun anlaşılması bakımından faydalı olacaktır. Öncelikle kırâat birikimi içerisinde seçimi ifade eden kavramların, sözlük ve terim anlamlarını verdikten sonra kırâat ilminde tercih olgusu ile ilgili teknik bilgileri ve gerek gelenek içerisinde ve gerekse daha sonraki dönemlerde yapılan analizleri ele almaya çalışacağız.

1. Kırâat İlminde İhtiyar Kavramı

1.1. Sözlükte İhtiyar

“İhtiyar” kelimesi, “خير”² fiilinin, iftial/افتعال babından “اختيار” şeklinde mastarı olup, “yönelmek, tercih etmek, seçmek, üstün tutmak, hayırlı olanı talep etmek”³ anlamlarına gelmektedir. Buna göre aynı maddeden türetilen “istihare”, “iki işten hayırlı olanı talep etmektir”⁴. Kur’ân’daki kullanımı da bu sözlük anlamı çerçevesinde, “seçmek, tercih etmek, hayırlı olanı talep etmek” paralelinde şekillenmektedir.⁵ “İhtiyar” maddesinin hem ism-i faili hem de ism-i mefulü olan “muhtâr” kelimesi ise, “iki şeyi inceleyip aralarında bir karşılaştırma yapan ve iki şeyin hayırlısını bir zorlama olmaksızın seçip irade eden kişiyi anlatır. Bu bilgiler ışığında muhtarın mukabili “mükreh” değil “muztar” veya “mülce” dir.⁶

1.2. İstılahta İhtiyar

Kırâat ilmine ait bir terim olarak “ihtiyâr”, farklı âlimler tarafından birkaç şekilde tanımlanmıştır. İbnü’l-Cezerî (ö. 833/1429); “kârînin kendisine nispet edilen bir kırâati, rivayetler arasından seçmesi ve bu ihtiyarlarıyla kırâatini oluşturmasıdır”⁷ şeklinde bir tarif yaparken, Ebû Tâhir, “kârînin, sahih olarak rivayet edilen kırâatler arasından kendisine göre üstün gördüğü bir kırâati bazı deliller muvacehesinde tercih etmesi ve o kırâati takip etmesidir”⁸ şeklinde bir tarif yapmaktadır.

² “خير” kelimesi, şerrin zıddı olup, herkesin rağbet ettiği ve istediği şeye denir. Bk. “Hyr”, Ebü’l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdirrezzâk ez-Zebîdî, *Tacu’l-arûs* (Beyrut: Dâru’l-Hidâye, 1986), 9: 238.

³ Ebü’l-Fadl Cemâluddin Muhammed b. Mükrim b. Manzûr, “Hyr”, *Lisânu’l-Arab* (Beyrut: Dâru Sâdır, 1968), 4: 264; Ebü’l-Hüseyn Ahmed b. Zekeriyya b. Fâris, “Hyr”, *Mu’cemü mekâyîsi’l-lüga*, thk. Abdüsselam Muhammed Hârûn (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1399/1979), 2: 232.

⁴ İbn Fâris, “Hyr”, *Mu’cemü mekâyîsi’l-lüga*, 2: 232.

⁵ Örnekler için bk. el-A’râf 7/155; Tâhâ 20/13; el-Kasas 28/68; ed-Duhân 44/32.

⁶ Ebû Hilâl el-Askerî, “Hyr”, *el-Furûk fi’l-lüga* (Beyrut: y.y., 1403/1983), 116-119.

⁷ Muhammed b. Ali b. Yûsuf b. Cezerî, *en-Neşr fi’l-kırâati’l-aşr*, thk. Ali Muhammed Dabbâğ (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, ts.), 52; Mekki b. Ebî Tâlib el-Kaysî, *el-İbâne an meâni’l-kırâat*, thk. Abdulfettâh İsmail Şelebî (Kâhire: Dâru Nahda, ts.), 89.

⁸ Abdü’l-Kayyûm b. Abdî’l-Gafûr Ebû Tâhir, *Safahât fi ulûmi’l-kırâat* (Mekke: Mektebetü’l-İmdâdiyye, 1415), 288.

Kurtûbî, daha detaylı bir şekilde ihtiyar kavramını şu şekilde açıklar: “Kurrâdan birinin, kendi ilmi bakış açısına göre sahih kırâat rivayetleri arasından en güzelini ve evla olanını tercih etmesi, onu benimsemesi, okutması ve onunla meşhur olup ve o kırâatin kendisine nispet edilmesidir. Nâfi'nin harfi, İbn Kesir'in harfi şeklinde ifade edilir. Hiçbir imam diğerinin ihtiyarını reddetmez bilakis hoş ve caiz olarak görür. Yedi imamın her birinden iki ya da daha fazla ihtiyar rivayet edilir. Bunların hepsi caizdir.”⁹

Kırâat literatüründe kırâat seçimi ile ilgili en çok kullanılan “ihtiyâr” kavramı, kaynaklarda pratik olarak “المختار”, “الاختيار”, “اختيار فلان” ve “اختياري”¹⁰ gibi formlarla geçmektedir.

Kaynaklarda ihtiyar kavramının müradifi olarak sıkça kullanılan diğer bir kavram ise “tercih” tir. Tercih, “رجح” fiilinin tef'il babından mastarıdır. Fiil kök olarak “ağır başlı, vakarlı olmak, fazla gelmek, ağır olmak ve üstün gelmek” anlamlarına gelirken, “ترجیح/tercih” kalıbı ise “iki şey arasında seçimde bulunmak, yeğlemek, üstünlük vermek ve tartıp ağır geleni seçmek” anlamlarına gelmektedir.¹¹

Kırâat terimi olarak ise “Tercih”, “nakledilen kırâatler arasında râviler açısından en meşhur olanı yeğleme, iki kırâattan birini diğerinin önüne alma”¹² şeklinde tanımlanmaktadır.

Tercih ile ihtiyâr kavramlarını müteradif olarak kabul eden Zerkeşî, bu hususta yanlış anlaşılmaya müsait bir duruma dikkat çeker. Tercih ya da ihtiyar işleminin muhakkik ulema tarafından caiz görüldüğünü ancak tercih edilmeyen kırâatin yok sayılmaması ve itibarsızlaştırılmaması gerektiğini belirtir.¹³

Çağdaş müelliflerden Abdülhalim b. Muhammed el-Hâdî, yapılan tanımlamalar ışığında ihtiyarın şartlarını şu şekilde belirlemiştir.

- a. İhtiyarın, kırâat ilminde mahir ve ihtiyara ehil olan kişiler tarafından yapılması gerekir.¹⁴

⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekir el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, thk. Hişâm Semîr el-Buhârî (Riyâd: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 2003), 1: 46.

¹⁰ Mekkî b. Ebî Tâlib, el-Kaysî, *el-Keşf an vücûhi'l-kırâati's-seb' ve ilelihâ ve hücecihâ*, thk. Muhyiddin Ramazan (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1987), 1: 28, 32, 49, 93.

¹¹ İbn Manzûr, “Rch”, *Lisânü'l-Arab*, 2: 445; Zebîdî, “Rch”, *Tacu'l-arûs*, 6: 384; İbn Fâris, “Rch”, *Mu'cemü mekâyisi'l-lüga*, 2: 489.

¹² Bedruddîn Muhammed b. Abdillâh ez-Zerkeşî *el-Bürhân fi ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Ebü'l-Fadl İbrâhîm (Kâhire: Mektebetü Dâri't-Türâs, ts.), 1: 339.

¹³ Zerkeşî, *Burhân*, 1: 339.

¹⁴ Çağdaş müelliflerden Emîn b. İdrîs b. Abdurrahmân Fellate ilk madde de geçen ihtiyar ehliyetinin şartlarını şu şekilde belirlemiştir: a) İhtiyar sahibinin kırâat ihtilaflarını ve usullerini bilen (ârif) ezberleyen (zâbit) ve okuyucusu (kâri) olması gerekir. b) Bu kişinin sahih kırâatleri rivayet yoluyla öncekilerden alıp

- b. İhtiyarın, sahih olarak rivayet edilen kırâatler arasından yapılması gerekir.
- c. İhtiyarın, Kur'âniyeti sabit olmuş kırâatler arasından yapılması gerekir.
- d. İhtiyarın, iki karşıt kırâatin tercihi şeklinde yapılmaması gerekir.¹⁵

Söz konusu iki kavram arasında bir mukayese yapılacak olursa kırâat ve hüccet ile ilgili eserlerde daha fazla "ihtiyâr" kavramının kullanıldığı görülmektedir. Ancak; Zemahşerî,¹⁶ Alûsî,¹⁷ İbn Kesir¹⁸ ve Şevkani¹⁹ gibi ana tefsirlerde daha fazla kırâatların seçimini ifade etme hususunda tercih kavramını kullanıldığı görülmektedir. Tefsir geleneğinde Ebû Hayyân'ın başını çektiği bir iki âlim dışında²⁰ tercih in genel olarak kabul edildiği görülmektedir. Nitekim müfessirlerin, eserlerinde zikrettikleri şaz ve mütevatir kırâatler arasından bazı illetlerle (ihticac) birtakım kırâatleri diğerlerine tercih etmişlerdir.²¹

Kırâat âlimleri kırâatlarda tercih ya da ihtiyar işleminin kesinlikle rivayet birikiminin içerisinden yapıldığını hiçbir imam veya müfessirin senetsiz olarak kıyas ve bireysel içtihatlarıyla kırâat oluşturmalarının söz konusu olmadığını vurgulamışlardır. Kırâat imamları ihtiyar da bulunurlarken kesinlikle yeni bir kırâat üretmek için içtihatla bulun-

ezberlemesi gerekir. Bu sebeple yalnızca dil kurallarına hâkim olan birisinin rivayet birikimi olmadan ihtiyarda bulunması caiz görülmemiştir. c) İhtiyar sahibinin müteaddid (birden çok) kırâat rivayetine sahip olması gerekir. Çünkü tek rivayete sahip olan kişi ancak onun aktarıcısı olabilir. Dolayısıyla tek kırâatten ihtiyar etmek mümkün değildir. d) Arapça dil bilgisine tam olarak hâkim olması gerekir. Çünkü kırâat sahibinin ihtiyarını gerekçelendirmesi için bu donanuma ihtiyaç duymaktadır. Bk. Emin b. İdrîs b. Abdurrahmân Fellate, *el-Ihtiyaru inde'l-kurrâ mefhûmuhu merâhiluhu ve eseruhu fi'l-kırâat* (Yüksek Lisans Tezi, Ümmü'l-kurâ Üniversitesi, 1421), 43 vd.

¹⁵ Abdülhalim b. Muhammed, Hâdî Kâbe, *el-Kırâatü'l-Kur'âniye tarihuhâ, sübutuhâ, hüccetuhâ ve ahkâmuhâ* (Beyrut: Dâru'l-Garb'i'l-İslâmî, 1999), 266.

¹⁶ Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer Cârullah ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an hakâiki gavoâmidî't-tenzil ve uyûni'l-ekâvil fi vücûhi't-te'vil*, thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd - Ali Muhammed Muavviz (Riyad: Mektebetü'l-Ubeykân, 1418/1998), 1: 9.

¹⁷ Şihabuddin Mahmûd el-Âlûsî, *Rûhu'l-me'ani fi tefsiri'l-Kur'âni'l-Azîm* (Beyrut: Dâr'u İhyai't-Türasi'l-Arabi, ts.), 4: 221; 5: 74; 13: 10, 73.

¹⁸ Ebü'l-Fidâ İsmail b. Ömer b. Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.), 1: 25.

¹⁹ Muhammed Ali b. Muhammed eş-Şevkânî, *Fethü'l-kadîr el-câmi' beyne fenneyi'r-rivâye ve'd-dirâye min ilmi't-tefsîr* (Kâhire: Dâru'l-Hadîs, 1427/2007), 1: 85, 386; 2: 39.

²⁰ Başını Ebû Hayyân el-Endülüsî'nin çektiği birçok müfessir, mütevatir kırâatler arasında herhangi bir şekilde tercih yapmanın caiz olmadığını savunurlar. Ebû Hayyân tefsirinde, mütevatir kırâatlerin eleştiriye kapalı olduğunu ve bu kırâatleri inkâr etmenin insanı irtidada sürükleyebileceğini belirterek kırâatleri lugavî kurallara aykırılığı ya da fasih olmadığı vb. gerekçelerle ta'n etmenin kabul edilemez olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla mütevatir kırâatlerin bütününe sıhhat derecesinin eşdeğer olduğunu söyleyerek bunlar arasında bir tercihin söz konusu olamayacağını belirtmektedir. Bk. Ebû Hayyan el-Endülüsî, *el-Bahru'l-muhîr fi't-tefsîr* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1992), 1: 167; 7: 36.

²¹ Örnekler için bk. Zemahşerî, *Keşşâf*, 1:42; 2: 237, 289; Şevkânî, *Fethü'l-kadîr*, 1: 85, 386; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, 4: 221.

mamışlar, tam aksine seleflerinden nakledilen okuyuşlar arasından ihtiyar eylemini gerçekleştirmişlerdir. Nafi'nin kırâat varyantları çok iyi bilmesine rağmen kırâatini tamamen rivayetler içerisinden yapması ve kıyastan kaçınması, Ebû Cafer'den kırâat rivayet etmesine rağmen yetmiş harfi terk ettiğini söylemesi bu durumu en açık bir şekilde izah etmektedir.²²

Netice olarak Hz. Peygamberin "kolayınıza geleni okuyun"²³ ifadesinin ümmete sunduğu ruhsattan dolayı kırâat farklılığının doğasında tercih olgusu vardır. Burada önemli olan değişik mülahazalarla tercih edilmeyen kırâatı eleştirmemektir. Tercih kabul etmeyenlerin endişesi de buradan kaynaklanmaktadır. Kırâat disiplninde ihtiyar ve tercih işlemleri kırâatların rivayet boyutunu ortadan kaldırmak, yeni bir kırâat inşa etmek şeklinde değil, rivayet müktesebatı arasından yapılan bir seçimdir.

Kırâat geleneğinde ihtiyâr ve tercih kavramlarının her ikisinin de kullanıldığı müşahede edilmekle birlikte, ihtiyâr kavramının daha merkezde durduğunu ve daha fazla kullanıldığını söyleyebiliriz. Ayrıca, kaynaklardaki bilgiler ışığında her iki kavramın kategorik olarak da ayrıştığını söyleyebiliriz. Buna göre muhakkik kırâat âlimlerinin, kırâat birikimi içerisinden bazılarını tercih ederek kendilerine has bir kırâat oluşturmaları işlemi, ihtiyar kavramıyla ifadelendirilirken, özellikle müfessirlerin ister şaz ister mütevatir olsun bütün kırâat müktesebatı içerisinden -daha fasih, daha meşhur, daha yaygın gibi-bazı gerekçelerle bir kırâati diğerine üstün tutmaları eylemi, tercih kavramı ile ifade edilmiştir. Müfessirler tercihlerini tamamen şaz kırâatler arasından da yapabiliyorken kırâat âlimlerinin yaptıkları ihtiyar işlemi tamamen sahih kırâatler içerisinden gerçekleşmektedir. Kırâat imamları yaptıkları tercihlerin sebebini (ihticâc) her kırâat için izhar etmemişlerdir. Bazı ihtiyarları için açıklamada bulunurken diğer bazılarını ise bir açıklama yapmaksızın sadece rivayet etmişlerdir.

2. İhtiyarın Sebepleri

Nüzulünden itibaren farklı kırâatler arasından seçim yapmayı (ihtiyar) gerektiren birtakım sebepler söz konusudur. Bu sebepleri özetle şöyle sıralayabiliriz.

²² Ahmed b. Ebi Ömer Enderâbî, *Kırâatü'l-kurrâi'l-marûfin bi rivâyeti'r-rüvâti'l-meşhûrin*, thk. Ahmed Nâsif Cenâbî (Beirut: Müessesetü'r-Risale,1985), 51; Kastallânî de tercih in kırâatlara mahiyet itibariyle bir zarar getirmediğini belirterek şunları söylemektedir: "Kırâatlardan bir kısmını diğer bir kısmına tercih etmek ya daha meşhur olmasından ya daha fasih olmasından veya Arap kelimada kullanımının fazla olmasındandır. Yoksa Kur'ân ihtilaf ve ittifak edilenleri ile birlikte bizzat aynıdır. Onlar arasında birbirine üstünlük asla söz konusu değildir." Bk. Şihabüddin el-Kastallânî, *Letâifü'l-işârât li funûni'l-kırâat* (Kâhire: Dâru'l-Me'arif, 1986), 1: 170.

²³ Cezerî, *en-Neşr*, 1: 19.

1. Kırâatler/Ahruf-u seb'a arasında seçmeyi ifade eden ve sahabeye bu kırâatlerden hangisini okurlarsa yeterli olacağını bildiren hadislerin²⁴ bulunması. Bu serbestlik neticesinde sahabe, söz konusu ruhsattan faydalanmış kendilerine öğretilen kırâati devamlı bir şekilde tekrar etmiş ve neticede Übey kırâati, (قراءة او حرف ابي) İbn Mesud kırâati, (قراءة او حرف ابن مسعود) Zeyd kırâati (قراءة او حرف زيد) gibi bazı sahabenin kendine has kırâati o dönemde şöhret bulmuştur.²⁵

2. Kırâat birikimi sahabeden tâbiîne, onlardan da sonraki kuşaklara şifahi olarak aktarılmıştır. Her dönemde kurrânın sayısı giderek çoğalmış ve diyar diyar gezilerek yapılan çalışmalar sonucunda Kur'ân okuyanların sayısı haliyle çoğalmıştır. Söz konusu konjonktürde rivayet ve dirayet (kavrayış) yönünden iyi olanların yanında zekâ ve kavrayışı zayıf olanlar ve hatalı okumalara (lahn) müsait bir kesimin varlığı her zaman için muhtemel bir durumdur. Zamanla kırâat ihtilafları çoğalmış ve okumalarda doğru ile yanlış birbirinden ayırt edilemez bir hal almıştır. Bu durum karşısında ümmetin mütehasıs, uzman âlimleri önce diyar diyar gezerek kırâat havuzu oluşturmuşlar, sonra da oluşturdukları birtakım usul ve kaidelerle kırâatin sahihini, meşhurunu ve şazını birbirinden ayırma işlemini gerçekleştirmişlerdir.²⁶

3. Bilindiği üzere Hz. Osman döneminde, kitabesinde farklılık olan kırâatler muhtelif mushaflara dağıtılarak yazılmış ve bu şekilde mushaflar kâriiler eşliğinde beldelere gönderilmiştir. Her kârinin Resûlullah'tan öğrendiği şekilde eğitim faaliyetinde bulunması sonucunda zamanla beldeler arasında farklı okumalar oluşmuştur.

4. Bazı kurrânın nahiv ve dil bilimi alanlarında derinleşmesi sonucunda kırâatler içerisinden bu ilimlerin verilerine uyan kırâatleri daha fazla tercih etmelerine sebep olmuştur diyebiliriz. Yedili sistem kapsamında yer alan; Ebû Amr, Kisâi ve Verş gibi kırâat âlimleri nahiv ve dil alanında tebahhur etmiş ve bu doğrultuda ihtiyarda bulunmuşlardır.²⁷

²⁴ Bu hadislerden bazıları şunlardır. "Muhakkak ki bu Kur'ân yedi harf üzere indirildi. Kolayınıza gelenle okuyun." (إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ أَنْزَلَ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرُفٍ، فَأَقْرَأُوا مَا تيسَّرَ مِنْهُ) "Muhakkak ki Allah, sana ümmetinin Kur'ân'ı yedi harf üzere okumalarını emrediyor hangi harfle okurlarsa okusunlar doğru okumuş olurlar." (إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكَ أَنْ (تَقْرَأَ أُمَّتِكَ الْقُرْآنَ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرُفٍ، فَأَيُّمَا حَرْفٍ قَرَأُوا عَلَيْهِ فَقَدْ أَصَابُوا إِنِّي بُعِثْتُ إِلَى أُمَّةٍ) "Ben ümmi bir ümmete gönderildim. Onlardan bazıları yaşlı erkek, bazıları acuze, bazıları çocuk. Onlara Kur'ânı yedi harf üzere okumalarını emret." (إِنَّ رَبَّكَ يَأْمُرُكَ أَنْ تَقْرَأَ الْقُرْآنَ (أَمَّيِّنَ فِيهِمُ الشَّيْخَ الْفَانِي وَالْعَجُوزَ الْكَبِيرَةَ وَالْغُلَامَ، قَالَ: فَمَنْ هُمْ فَلْيَقْرَأُوا الْقُرْآنَ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرُفٍ إِنَّ رَبَّكَ يَأْمُرُكَ أَنْ تَقْرَأَ الْقُرْآنَ) "Muhakkak ki Allah, sana Kur'ân'ı yedi harf üzere okumanı emrediyor. Ve sana her tekrarda yeni bir mesele veriyor." (عَلَى سَبْعَةِ أَحْرُفٍ وَأَعْطَاكَ بِكُلِّ رَدِّهِ مَسْأَلَةً إِنَّ الْقُرْآنَ أَنْزَلَ) "Kur'ân'ı yedi harf üzere indirildi. Hepsi de şâfidir, kâfidir." (عَلَى سَبْعَةِ أَحْرُفٍ كُلُّهَا شَافٍ كَافٍ أَنْ رَسُولَ اللَّهِ) "Allah Resülü Kur'ân'ı size öğretildiği gibi okumanızı emrediyor." (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَقْرَأُوا الْقُرْآنَ كَمَا عَلَّمْتُمْ

²⁵ Bazı sahabeye ait örnekler için bk. Zerkeşi, *Burhân*, 1: 207, 256, 285; 2: 8, 214; Cezerî, *en-Neşr*, 2: 377.

²⁶ Konuyla ilgili detaylı bilgi için bk. Ebûbekir b. Mücâhid, *Kitâbü's-seb'a*, thk. Şevkî Dayf (Kâhire: Dâru'l-Meârif, ts.), 45, 46; Cezerî, *en-Neşr*, 1: 9.

²⁷ Zehebî, *Marifetü'l-kurrâ*, 1: 373.

5. Son olarak ihtiyar eyleminin ümmet için bir kolaylık olduğunu söyleyebiliriz. Zira hayli yüklü olan kırâat birikiminin zapt edilmesi zor bir durumdur. Ancak belli bir imamın ihtiyarını takip etmek Müslüman fertler için bir kolaylık olduğu kadar ihtilafa düşmeden kırâat etme geleneğinin oluşmasında da etkili bir rol oynamıştır.

3. İhtiyar Ruhsatının Aşamaları

Başlangıcından itibaren tâbî'ûn devri sonlarına kadar kıraatler, hafızlar ve kırâat imamları marifetiyle sonraki kuşaklara şifahi olarak nakledilmiştir. Bu rivayet zinciri, meşhur imamlara kadar sürmüştür. Kırâat imamları da kendilerine ulaşan bu kıraat birikimi içerisinden ihtiyarda bulunmuşlardır.²⁸ Kaynaklarda sayısı çok daha fazla olan ihtiyarlar arasından bazıları halkın teveccühüne mazhar olmuş ve sonuç itibarıyla Asım kırâati, İbn Kesir kırâati, Ebû Amr kırâati, Hafs kırâati gibi kırâatler sistemleştirilerek yedili, onlu ve on dörtlü tasnifler olarak varlıklarını devam ettirebilmişlerdir. İhtiyar eyleminin bugünkü sistematik yapı kapsamında yer alan imamlarla sınırlı olmadığı bilinmelidir. Günümüzde okunan kırâatlerin dışında birçok ihtiyarın şöhret bulmadığı için unutulmaya yüz tuttuğu bir vakıadır

İhtiyar işleminin doğru anlaşılması için tarih boyunca geçirdiği aşamalardan haberdar olmak gerekir. Bu meyanda Kur'ân'ın nüzulünden itibaren başlayan ve en önemli halkasını kırâat imamlarının yaptığı ihtiyarlar döneminin teşkil ettiği altı merhaleden söz edebiliriz.

3.1. Birinci Merhale: Hadisler

Yukarda ihtiyar sebeplerinin birinci maddesinde de değindiğimiz üzere Kur'ân'ın yedi harfle okunabileceği ruhsatını veren hadislerle başlayan süreç ilk merhaleyi oluşturur. Söz konusu hadislerin başında Übey b. Ka'b'dan rivayet edilen şu hadis gelir: "Peygamber Gifar oğullarına ait su havzasının çevresindeyken Cebrail ona geldi ve Allah, ümmetinin Kur'ân'ı bir harf üzerine okumalarını sana emrediyor dedi. Peygamber, "Allah'tan af ve mağfiret dilerim çünkü ümmetimin buna gücü yetmez" diye cevap verdi. Cebrail ona ikinci defa gelerek: "Allah sana ümmetinin Kur'ân'ı iki harf üzerine okumalarını emrediyor" dedi. Rasûlullah, "Allah'tan af ve mağfiret dilerim çünkü ümmetimin buna gücü yetmez" diye cevap verdi. Cebrail üçüncü defa gelerek: "Allah sana ümmetinin Kur'ân'ı üç harf üzerine okumalarını emrediyor" dedi. Rasûlullah, "Allah'tan af ve

²⁸ İsmail Karaçam, *Kur'ân'ı Kerim'in Nüzûlu ve Kırâati* (İstanbul: Nedve Yayınları, 1981), 243.

mağfiret dilerim çünkü ümmetimin buna gücü yetmez” diye cevap verdi. Cebrail dördüncü defa geldi: “Muhakkak ki, Allah, sana ümmetinin Kur’ân’ı yedi harf üzere okumalarını emrediyor hangi harfle okurlarsa okusunlar doğru okumuş olurlar” dedi.²⁹

Ahruf-u seb’a ya da ruhsat hadisleri diyebileceğimiz hadislerde geçen; انزل القرآن علي سبعة احرف فاقروا ما تيسر منه “Kur’ân yedi harf üzere indirilmiştir. Kolayınıza geleni okuyun”, اقروا كما علمتم “size nasıl öğretiliyse öyle okuyun”, فاقروا بما شئتم “dilediğinizi okuyun”, كلها شاف كاف “hepsi şâfi ve kâfidir” şeklindeki ifadelerin sahabeye tanıdığı farklı okuma ruhsatı doğrultusunda sahabenin, peygamberden farklı harflerle (kırâat) Kur’ân öğrenmesi ihtiyarın başlangıcı sayılır. Bu süreçte sahabe, kendisine öğretilen kırâatlarla okuma yapmakta ve “size öğretildiği şekilde okuyun”³⁰ emri gereği kendi kırâatine sıkı sıkıya sarılırken diğer kırâatlerin sahih olduğunu biliyor ve inkâr etmiyordu. Sahabe döneminde yaşanan bu durum ihtiyarın ilk aşamasını oluşturur.

3.2. İkinci Merhale: Sahabenin İslam Coğrafyasına Dağılması

Peygamberin vefatından sonra sahabenin Kur’ân’ı öğretmek için çeşitli beldelere gitmeleri sonucunda oluşan ihtiyar ortamıdır. Söz gelimi Hz. Ömer’in Kur’ân muallimi olarak Kûfe’ye göndermesinden dolayı ilk dönemlerde bu bölgede İbn Mesud’un kıraati yaygın hale gelmiştir. Tâbiîn’in meşhurlarından olan Dahhak (ö. 105/723) asıl itibariyle Zeyd b. Sabit’in kıraatiyle okuduğunu ancak on sekiz yerde İbn Mesud’un kıraatini tercih ettiğini ifade etmiştir.³¹ Said b. Cübeyr’in (ö. 95/713) imam olarak ramazan ayında bir gün İbn Mesud kıraatiyle, bir gün Zeyd b. Sabitin kıraatiyle okuduğu rivayet edilmiştir.³² Abdurrahman es-Sülemî (ö. 74), kendisinin Hz. Alinin kıraatiyle okuduğunu, hac mevsiminde kendi kıraatini Zeyd b. Sabit’in kıraatiyle karşılaştırdıktan sonra her iki kıraatin aynı olduğunu sadece التابوت (Bakara 2/248) kelimesini Zeyd’in “he”, Ali’nin ise “te” ile okuduğunu söylemiştir³³ İbnü’l-Cezerî, Hamza’nın kıraatinin nasıl teşekkül ettiğini şu şekilde izah etmiştir. “Hamza, kıraatine Hamran b. A’yun ile başlamıştır. Sonra da sırasıyla; A’müş, Ebû İshak ve İbn Ebi Leyla’ya arz etmiştir. A’müş, İbn Mesud’un, İbn Ebi Leyla, Hz. Ali’nin, Ebû İshak ise her ikisinden karışık olarak okurdu. Hamran ise İbn Mesud’un kıraatini okumakla birlikte Hz. Osman’ın mushafına muhalefet etmezdi. Hamza’nın kıraati bu şekilde (ihtiyarlarla) teşekkül etmiştir.³⁴

²⁹ Buhârî, “Fedâilu’l-Kur’ân”, 5, 27; Müslim, “Salatu’l-Müsafirîn”, 270; Ebû Davud, “Vitr”, 22; Tirmizî, “Kırâat”, 11; Nesâî, “İftitah”, 38.

³⁰ Zerkeşî, *Burhan*, I: 218; Cezerî, *en-Neşr*, 1: 32, 33.

³¹ Muhammed b. Ali b. Yûsuf b. Cezerî, *Gâyetü’n-nihâye fi tabakâti’l-kurrâ*, nşr. G. Bergstraesser (Mısır: 1932), 1: 426.

³² Zehebî, *Marifetü’l-kurrâ*, 1: 168.

³³ Cezerî, *Gâyetü’n-Nihâye*, 1: 426.

³⁴ Cezerî, *Gâyetü’n-Nihâye*, 1: 262.

Bu dönemde yaşananlar, Hz. Osman'ı istinsah eylemini yapmaya götüren sebeplerin başında gelir. Zira farklı bölgelerde ki müslümanlar birbirleriyle karşılaştıklarında "benim kıraatim senin kıraatinden daha faziletli" türünden ifadeler kullanmaya başladılar. Hatta birbirlerini tekfir etmeye kadar giden tartışmaların yaşandığı kaynaklarda yer almaktadır.³⁵

3.3. Üçüncü Merhale: Resm-i Mushafa Uyan Kıraatler

Mesâhif-i Osmâniyye'nin³⁶ (Resm-i mushaf) hattına uyan kırâatlerin ihtiyar edildiği dönem üçüncü aşamayı teşkil etmektedir. Bilindiği üzere söz konusu mushaflar uzman bir heyet tarafından geniş çaplı bir araştırma ve çalışma sonucunda yazılmışlardır. Hz. Osman'ın önderliğinde yapılan bu çoğaltma çalışması ile birlikte bir taraftan Kur'ân'ın imlâsında birlik sağlanarak sahih olarak kabul edilen kırâatler mushaflarda muhafaza altına alınmıştır. Diğer taraftan kırâat farklılıklarına belli bir ölçüde sınırlama getirilmiştir. Yazıya yansıtılabilen Ferşî farklılıkların (kelime farklılıkları) olduğu kırâatlerde Kureyş lehçesi esas alınmış, diğer kırâatlerin bütünü (müteradifler ve müdrecler) terk edilmiştir. Kitabet karakterli olmayan fonetik kırâatler ise şifahi olarak devam etmiştir.³⁷ Bu kırâatler içerisinden tek form halinde yazılabilenler yazılmış yazılamayanlar ise mushaflara dağıtılmak suretiyle zapt altına alınmıştır.³⁸ Sonraki dönemlerde mushafların imlâsıyla örtüşüyor olma şartı sahih kırâatlerin üç temel kriterinden birini teşkil etmiştir.³⁹

3.4. Dördüncü Merhale: Mushafların Çoğaltılması

Bu aşama, çoğaltılan mushafların kâriler beraberinde beldelere gönderilmesiyle başlar. Görevlendirilen kârîlerin, maiyetlerindeki mushaflara uygun olarak eğitim yapmaları sonucunda, zamanla her beldede oluşan kırâat birikiminin beraberinde getirdiği farklılıkların ihtiyarını temsil eder. Hicri 100-300 arası, iki asra yakın bir zaman dilimini kapsayan bu merhalede her şehirde kırâat alanında uzmanlaşan imamlar halkın teveccühünü kazanarak öne çıkmaya başladılar.⁴⁰ Bu imamlar onlarca şeyhlerinden (hocaların-

³⁵ Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmi'l-Kur'ân*, 1: 52; Mennâu'l-Kattân, *Mebahis fi ulumi'l-Kur'ân* (Riyad: Mektebetü'l-Maarif, 2000), 1: 131.

³⁶ Bu ifade ile, sahabenin icması ile Hz. Osman tarafından çoğaltıp beldelere gönderilen mushaflar kastedilmektedir. Bk. İbn Ebû Dâvûd, *Kitâbü'l-mesâhif*, nşr. A. Jeffery (Kâhire, 1355/1936), 37.

³⁷ Cezerî, *en-Neşr*, 1: 30-31.

³⁸ Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük Tefsir Tarihi* (İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1974), 1: 25.

³⁹ Cezerî, *en-Neşr*, 1: 9.

⁴⁰ Halkın güvenine mazhar olan kırâat üstadlarının, hocalarından silsile yoluyla aldıkları kırâatleri mescitlerde ders halkaları oluşturularak halka öğretmeleri mutlak bir uygulama haline gelmişti. Zapt ve adalet yönünden İnsanların güvenlerine mazhar olan bu imamlar şeyhlerinden alarak ihtiyar ettikleri kırâatlerle kendi yörelerinde şöhret bulmuşlardır. Mesela İmam Nâfi tâbiinden yetmiş kişiden aldığı kırâatler arasından kendi kırâatini oluşturduğunu ifade etmektedir. Bk. İbn Mücâhid, *Kitâbü's-seb'a fi'l-Kırâât*, 61, 62.

dan) aldıkları kıraatler arasından ihtiyar ederek kendi kıraatlerini oluşturmuşlardır. Medine kıraat imamı Nâfi, “Yetmiş tâbûinden kırâat talim ettim. İki kırâatin ittîfak ettiğini aldım, tek kalanı (şaz) terk ettim. Böylece kırâatimi oluşturdum.”⁴¹ ifadesiyle bu durumu açıkça izah etmektedir.

Dördüncü merhaleyi ihtiyar eyleminin zirve yaptığı dönem olarak addedebiliriz. Bu dönemde ihtiyar sahibi alimlerin sayısı gittikçe çoğaldı. Kıraat âlimleri yaptıkları bu seçimlerle müslümanların beğeni ve onayına mazhar oldular. Onlu sistem kapsamındaki imamlar ve râvilerinin çoğu da kıraatlerini bu dönemde oluşturmuşlardır. Hatta ihtiyar hareketi kıraat imamları ile sınırlı kalmamış, farklı ilim dallarında ilim adamlarının da kendine has ihtiyarları yine bu dönemde gerçekleşmiştir. İlk Dört asırda ihtiyarlarıyla öne çıkan bazı imamlar şunlardır: Mücâhid b. Cebr (ö. 103/721), Hasan-ı Basrî (ö. 110/728), Talhâ b. Musarrîf (ö. 112/730), İbrâhîm b. Ebî Able (ö. 152/769), Sîbeveyh Amr b. Osmân el-Hârisî (ö. 180/796), Hârûn b. Mûsâ (ö. 170/787), Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî (ö. 204/820), Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ’ (ö. 207/822), İbnü's-Sümeiyfa' (ö. 215/830), Kâsım b. Sellâm (ö. 224/838), Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855), Ebû Hâtim es-Sicistânî (ö. 255/869), Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî (ö. 310/923), Mekkî b. Ebî Tâlib Hammûş el-Kaysî (ö. 437/1045), Ebü'l-Kâsım el-Hüzelî (ö. 465/1073).⁴²

3.5. Beşinci Merhale: Çalışmaların Sınırlandırılması

Bu aşama ihtiyar işleminin zirve yaptığı önceki dönemdeki çalışmaların sınırlandığı dönemdir. İbn Mücâhid (ö. 324/936), belli kriterler doğrultusunda gittikçe çoğalan ve karmaşık hale gelen kırâat ihtiyarlarını sınırlama yoluna gitmiştir. Bu doğrultuda, İbn Mücâhid'e yöneltilen: “Şeyh niçin bir ihtiyarda bulunmuyor?” sorusuna karşılık, “Bizler bu zamanda, bizden sonra okunacak bir ihtiyarda bulunmaktan ziyade, önceki imamların çalışmalarını (ihtiyarlarını) muhafaza etmeye daha fazla muhtacız.” cevabını vermiştir.⁴³ Buradan da anlaşılacağı üzere yedi ile sınırlamanın asıl sebebi her geçen gün çoğalan ve karmaşık hale gelen geçmişteki ihtiyarların daha da fazlalaşması ve içinden çıkılmaz bir hale gelmesine karşı yapılan bir çalışmadır. Sağlam rivayetlerin zapt edilerek kayıt altına alınmasıdır.

Kaynaklarda, ikinci asrın başlarından itibaren farklı coğrafyalarda kırâat imamlarının birer ekol olarak tebârüz etmeye başladıkları nakledilir. İbn Mücâhid, *Kitâbu's-seb'a*

⁴¹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-seb'a*, 61.

⁴² Diğer imamların ihtiyarları hakkında bilgi için bk. Ebû Abdillâh Şemsüddin ez-Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâi'l-kibar*, thk. Beşşar Avvâd - Şuayb el-Arnaût, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1404); Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye fi tabakâti'l-kurrâ*, nşr. G. Bergstraesser (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2006).

⁴³ Tâcüddin Ebû Nasr Abdulvehhab b. Ali es-Sübkî, *Tabakâtü's-şâfi'iyetü'l-kübrâ*, thk. Mahmûd Muhammed et-Tenâhî - Abdulfettah Muhammed el-Hulv (Kâhîre: Hicr li't-Tibâati ve'n-Neşr, 1383/1964), 3: 58.

fi'l-kırâât adlı eserinde; Mekke, Medîne, Küfe, Basra ve Şam vb. ilim merkezlerinde bazı zevâtın kırâat alanında öne çıktığını ve söz konusu beldelerde bazı kırâatlerin herkes tarafından icmâ edilerek kabul gördüğünü ve okunduğunu nakleder. O, Mekke'den İbn Kesir, Medine'den Nâfi', Basra'dan Ebû Amr, Şam'dan İbn Âmir, Küfe'den ise; Âsım, Hamza ve Kisâî'nin ihtiyarlarının sahih senede müstenit olduklarını aynı zamanda, kendi bölgelerinde hâkim kırâatler olarak herkes tarafından okunduklarını belirtir.⁴⁴

Mekkî *el-İbâne* adlı eserinde; kırâat imamlarının, yedi ile sınırlanmasının başkaca kırâat imamının olmadığı anlamına gelmeyeceğini ifade eder. Bu meyanda önceki dönemlerde yetmişten fazla kırâat imamının zikredildiği eserlerin yazıldığından bahseder. Söz gelimi; Ebû Hatim es-Sicistanî'nin (ö. 248/862) yirmiden fazla kırâati cem ettiğini, ancak yedili sistem içerisinde bulunan; Hamza, Kisâî ve İbn Âmir'in kırâatlerini almadığını, yine Taberî'nin *Kitabu'l-kırâat* adlı eserinde yediye ilaveten on beş kırâati saydığını zikreder. Mekkî, sahabe ve sonraki dönemlerde kendilerine kırâat izafe dilen imamların sayısının toplamda yedi yüzden fazla olduğunu belirtir.⁴⁵

İbn Mücâhid'in belli kriterler doğrultusunda yaptığı sınırlama çalışmasından önce, benzer birçok çalışma yapılmıştır. Ebû Ubeyd (ö. 224/828) *Kitâbu'l-kırâat* adlı eserinde meşhur yedi kırâat ile birlikte yirmi beş kırâattan bahsetmiştir. Ahmed b. Cübeyr (ö. 258/872) beş imamın kırâatini ihtiva eden *Kitâbu'l-Hamse*, İsmail b. İshak (ö. 282/895) yirmi imamın kırâatini topladığı *Kitâbü'l-Kırâât*, Muhammed b. Cerîr et-Taberî (ö. 310/922) yirmiden fazla kırâati ihtiva eden *el-Câmi fi'l-kırâât* adlı eserleri kaleme almışlardır. Ancak İbn Mücâhid'in sahih kırâatlerin belirlenmesi için koyduğu kriterlerle yaptığı çalışma, müslümanların teveccühüne mazhar olmuş ve yıllarca eğitim-öğretime söz konusu yedili sistem üzerinden devam edilmiştir.⁴⁶

İbn Mücâhid, yedi imamın ihtiyarının dışında kalan kırâatleri yine belli kriterler muvacehesinde şaz saymıştır.⁴⁷ Şaz kırâatleri kendi aralarında hiyerarşik bir sınıflamaya

⁴⁴ İbn Mücâhid, *Kitâbu's-seb'a*, 49.

⁴⁵ Mekkî, *el-İbâne*, 36-38, 41.

⁴⁶ Dimyâtî, bu konuyla ilgili olarak şu değerlendirmede bulunur. "Çok geniş olan kırâat müktesebatı içerisinden sadece meşhur kırâat imamlarından gelen rivayetlerin alınıp diğer ihtiyarların terkedilmesinin altında yatan temel sebep şu şekilde açıklanabilir. Halife Osman döneminde istinsah edilerek; Şâm, Basra, Yemen, Küfe, Mekke, Medine, Bahreyn, bölgelerine gönderdiği ve kendi yanında bıraktığı "İmam" nüshalarının, kitabetlerinde farklı kırâatleri okumaya imkân verdiği vecihlerin, bid'at ve hevâ ehli kimseler tarafından sahih nakle müstenit olmayan bir şekilde okumaya başladılar. Bu kritik durum üzerine ilgili ilim erbabı kırâatler üzerinde yoğunlaşmış, sika/güvenilir imamların kırâatleri, diyar diyar dolaşarak bir araya getirilmiş, Hz. Osman zamanında mushaf gönderilen her bir şehirde meşhur olan; kemâl-i ilim, hüsn-ü dirâyet ve nakil yönüyle sika, ömürlerini kârî ve mukrîlikle tüketmiş, yaşadıkları ilim merkezi sakinleri tarafından adaletleri konusunda ittifak hasil olmuş ve son olarak kırâatleri mezkûr beldelelere gönderilen mushafalara uygun olan imamları seçmişlerdir." Bk. Dimyâtî, *İthâf*, 9-12.

⁴⁷ Abdülhâdî, *el-Kırâât*, 36.

tabi tutarak *Kitabu's-şâzze* isimli çalışmasını yapmıştır.⁴⁸ O, *Kitâbu's-Seb'a* adlı eserini kaleme alma sebebini şu şekilde açıklamaktadır: Kurrânın bir kısmının; kırâat, irab ve Arap lehçelerine dair bilgisine ek olarak kırâatlerdeki kusurları görebilme melekesine sahip olmasına karşın diğer bir kısmının Arapça konuşmalarına rağmen çokça lahne düştüklerini bir kısmının Kur'ân'ı ezbere okumakla beraber dilin inceliklerine vakıf olmadıklarını dolayısıyla müşabih âyetlerde fazlaca hata yaptıklarını belirttikten sonra liyakatsiz kimsele- rin bu tür yanlışlarına son vermek ve şaz kalmış okumaları belirlemek amacıyla eserini yazdığını ifade eder.⁴⁹

İbn Mücâhid'in ihtiyarları yedi ile sınırlanmasının ardından konuyu yedi kırâat imamına göre ele alan birçok eser yazılmıştır.⁵⁰ Şâtıbî'nin (ö. 590/1194) *Hırzu'l-emânî ve Vechu't-tehânî*'si ve Ebû Amr Osman b. Said ed-Dânî'nin *et-Teyşîr fi'l-kırâati's-seb'a*'sı bu kabil çalışmalardandır.⁵¹

3.6. Altıncı Merhale: Nesr fi'l-Kıraati'l-Aşr'ın Yazılması

Bu dönem, muhakkik imam İbnü'l-Cezerî'nin *en-Neşr fi'l-kıraati'l-aşr* isimli eserini kaleme almasıyla başlar. İbnü'l-Cezerî, *Tahbîrû't-teysîr fi kırâati'l-eimmeti'l-aşere* adlı eserinde İbn Mücâhid'in sahih olarak addettiği yedi imamın kırâatine, Ebû Cafer, Yakub ve Halef'ul-Âşîr'in kırâatlerinin eklenmesi sûretiyle sahih kırâatlerin on olduğunu senetle- riyle ispat etmeye çalışmıştır. Cezerî, üç imamın kırâatlerinin de sahih senetle geldiğini, Resm-i Osmânî'ye muvafık olduğunu ve bir vecih ile de olsa Arap dili kurallarına uydu- ğunu iddia etmiştir.⁵² Esasen İbnü'l-Cezerî'den önce (hicri dördüncü asırda) İbn Mihrân

⁴⁸ Bk. Abdussabûr Şahin, *Tarihu'l-Kur'an* (Kahire: y.y., 1966), 300.

⁴⁹ Abdülhadî, *el-Kırâatu'l-Kur'âniye*, 36.

⁵⁰ Abdülhadî, *el-Kırâatu'l-Kur'âniye*, 41 vd.

⁵¹ Abdülhadî, *el-Kırâatu'l-Kur'âniye*, 43-44.

⁵² İbnü'l-Cezerî kırâat ilminde daha çok aşere konusu üzerinde durmuştur. İbn Mücâhid'in *Kitâbü's-seb'a*'sı ile başlayan kırâat-i seb'a anlayışının Ebû Amr ed-Dânî'nin *et-Teyşîr*'i ve Şâtıbî'nin *Hırzû'l-emânî*'si gibi eserlerle yaygınlık kazanması, sahih kırâatlerin kırâat-i seb'adan ibaret olduğu ve Hz. Peygamber'in, "Kur'ân yedi harf üzere nâzil oldu" meâlindeki hadisinde geçen "yedi harf" ile de aynı şeyin kastedildiği gibi bir anlayışın ortaya çıkması, bu sebeple kendisinden önce yazılan ve sekiz, on, on bir, on iki, on üç kırâati ihtiva eden eserlere ilgi gösterilmemesi karşısında İbnü'l-Cezerî, sahih kırâatlerden oluştuğuna inandığı aşere konusunu ciddi şekilde ele almıştır. Önce *en-Neşr fi'l-kırâ'âti'l-aşr* adlı eserini yazmış, ardından onu *Ṭayyibetü'n-neşr* ile manzum hale getirmiş, daha sonra da *Takrîbü'n-neşr fi'l-kırâ'âti'l-aşr* adıyla eserini ihtisar etmiştir. İbnü'l-Cezerî, bu çalışmalarıyla kırâat-i seb'a anlayışına alternatif bir program ortaya koymakla yetinmemiş, bu anlayışın yaygınlaşmasında önemli yeri olan eserlerden Şâtıbî'nin *Hırzû'l-emânî* adlı manzumesindeki yedi kırâati ona tamamlamak üzere *ed-Dürre*'yi nazmetmiş, ardından Ebû Amr ed-Dânî'nin *et-Teyşîr*'ine Ebû Ca'fer el-Kârî, Ya'kûb el-Hadramî ve Halef b. Hişâm'ın kırâatlerini de ilâve etmek suretiyle *Tahbîrû't-teysîr fi kırâ'âti'l-e'immeti'l-aşere* adlı eserini meydana getirmiştir. Aşere üzerinde dururken yedi imama ilâve ettiği üç imamın kırâatlerinin de sahih senetle geldiğini, onların her bir rûknünün Hz. Osman'ın mushaflarının hattına, bir vechile de olsa nahiv kaidelerine uygun olduğunu savunmuştur. İbnü'l-Cezerî bu çabalarında amacına ulaşmış, İbn Mihrân *en-Nisâbü'rî*'nin ilk defa *el-Gâye fi'l-kırâ'âti'l-aşr* adlı eseriyle bir araya getirdiği meşhur on imamın kırâati onun bu çalışmalarıyla yaygınlaşmıştır. Bazı İslâm ülkelerinde, özellikle Türkiye'de kırâat tedrisatında korunagelen icâzet geleneğindeki

en-Nisâbûrî (ö. 381/992) *el-Gâye fi'l-kırââtî'l-aşr* adlı eserinde on imamın kırâatinin tevatür-lüklerini savunmuştur. Buna göre Cezerî'nin çalışması, Nisâbûrî'nin yapmış olduğu sınıflamanın geliştirilmesi, temellendirilmesi ve sonuç olarak şöhret bulmasını sağlamıştır.⁵³

Nisâbûrî'yi takiben onlu sistemin mütevatirliğini savunan birçok muhakkik bu doğrultuda eser telif ederek kırâat-ı aşereyi savunmuşlardır.⁵⁴ Ebû Nasr Ahmed b. Mesrûr el-Bağdâdî'nin (ö.332/934) *el-Müfid fi'l-aşr*'ı, Ebû Tahir el-Bağdâdî'nin (ö.396/1005) *el-Müst-enîr fi'l-aşr*'ı, Ebü'l-Âlâ el-Hüseyn b. Ahmed el-Hasan el-Hemezânî el-Attar'ın (ö.469/1076) *Gâyetu'l-ihtisâr fi kırââtî'l-aşereti eimmeti'l-emsâr*'ı ve nihayet önceki çalışmaların özü sayılan sahasında otorite ve hüccet kabul edilen İbnü'l-Cezerî'nin *en-Neşr fi'l-kırââtî'l-aşr* isimli eseri bu geleneğin en önemli kaynaklarını oluştururlar.⁵⁵

Mütevâtir olarak kabul edilen yedili ve onlu sistemlerin şöhret bulmasından sonraki dönemlerde kaleme alınan eserler genellikle "ihticâcu'l-kırâat" nev'inden olmuştur. Bu dönemde daha çok, sistemleşen kırâatlerin sıhhat ve sübûtu'nun delillendirilmesi çalışmaları yapılmıştır. Kırâatler özellikle; sarf, nahiv ve lügat yönleriyle masaya yatırılmıştır.⁵⁶

Sonuç

Sahabe döneminden başlayan ve farklı kırâat içerisinden birini seçip okumayı ifade eden "ihtiyâr olgusu" özünde ümmet için bir kolaylığı taşımaktadır. Yedi harf olgusunun sahneye çıktığı andan itibaren Hz. Peygamber, kırâatlerin hepsini bir anda okuması yerine bunlardan birini seçme ve okuma muhayyerliğini tüm kabile mensuplarına ilahi bir ruhsat olarak tanıdığını bildirmiştir.

Kur'ân'ın yedi harf üzere indirildiği, dolayısıyla yedi harf kapsamındaki kıraatlerden herhangi birinin okunabileceğine dair hadisler gereğince sahabe, farklı kırâatler arasından ihtiyar ederek (bazı kıraatleri diğerlerine tercih ederek) okumuşlardır. Bu eylem sonraki dönemlerde kırâat ilminin önemli bir terimi olarak ihtiyar olgusunun temelini teşkil etmiştir. İhtiyar olgusunun tarihsel arka planında bazı kırılmalar söz konusudur. Kıraat ilminin mahiyeti hakkında sağlıklı bilgi edinmemiz için bu ilmin geçirdiği aşamaların bilinmesinde bir zaruret söz konusudur.

isnad zincirlerinin genellikle İbnü'l-Cezerî'ye dayanması, onun bu ilimdeki haklı otoritesiyle doğrudan ilgilidir. Bk. Tayyar Altıkulaç, "İbnü'l-Cezerî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1999), 20: 551-557.

⁵³ Mekkî b. Ebî Talib (ö. 437/1045), İbnü'l-Cezerî (ö. 833/1429)'den yaklaşık dört asır önce kırâatleri üçlü tasnife göre kategorize etmiştir. Bk. Mekkî, *el-İbâne*, 51.

⁵⁴ Ali Eroğlu, "İbn Mihran en-Nisâbûrî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1999), 20: 199.

⁵⁵ Çetin, *Kırâatların Tefsire Etkisi*, 84.

⁵⁶ Mehmet Ünal, *Kur'ân'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü* (İstanbul: Fecr Yayınları, 2005), 28.

İnzal döneminde Ahruf' u-seb'a ile ilgili hadislerde geçen; "kolayınıza geleni okuyun", "dilediğinizi okuyun", "size nasıl öğretiliyse öyle okuyun", "hepsi şâfi ve kâfidir" şeklindeki ifadelerin gereği olarak sahabe, kendisine öğretileni okumuş ancak farklı okumaların varlığından da haberdar edilmiştir. Sağlanan bu kolaylık sonucunda "İbn Mesud'un kıraati, Zeyd'in kıraati" şeklinde bazı sahabenin zamanla kendine has kıraatlerle şöhret bulduğuna şahit oluyoruz.

Peygamberin vefatından sonraki süreçte kurrâ sahabenin farklı beldelere gönderilmesi sonucunda zamanla bazı ihtilaflar oluştuğu, bu ihtilaflar sonucunda birbirlerini tekfir etmeye kadar varan anlaşmazlıkların yaşandığı kaynaklarda yer almaktadır. Yaşanan bu olumsuz süreç neticesinde halife Hz. Osman'ın liderliğinde sahîh olarak kabul edilen kırâatler mushaflarda muhafaza altına alınmıştır. Yazıya yansıtılabilen kelime farklılıklarında Kureyş lehçesi esas alınmış, diğer müteradifler ve müdrec kıraatler terk edilmiştir. Bu kırâatler içerisinden farklı formda olan kıraatler mushaflara dağıtılmak suretiyle zapt altına alınmıştır. Yazıya yansıtılamayan fonetik kırâatler ise şifahi olarak devam etmiştir. Yapılan bu çalışma müslümanların onayına mazhar olmuş ve sonraki dönemlerde, istinsah edilen mushaflardan birinin imlâsıyla örtüşüyor olma şartı sahîh kırâatlerin üç temel kriterinden biri sayılmıştır.

Müstenseh mushafların kârieler maiyetinde beldelere gönderilmesi ve yapılan eğitim faaliyeti sonucunda, zamanla her beldede bir kırâat birikimi oluşmuştur. Arz ve sema yoluyla gerçekleştirilen Kur'ân eğitimi neticesinde her beldede, ihtiyarlarıyla öne çıkan imamların sayısı her geçen gün çoğalmaya başladı. İhtiyar olgusunun zirve yaptığı bu dönemde bugünkü onlu sistem içerisinde yer alan imamlara ilaveten birçok müfessir, muhaddis, fâkih ve dilbilimciye ait altmışı aşkın ihtiyarın olduğu kıraat literatüründe mevcuttur.

İbn Mücâhid, gittikçe çoğalan ve karmaşık hale gelen kırâat ihtiyarlarını, "bizler yeni bir ihtiyarda bulunmaktan ziyade, önceki ihtiyarları muhafaza etmeye daha fazla muhtacız" mealindeki ifadeleriyle, sınırlama yoluna gitmenin elzem olduğuna inanmıştır. Bu doğrultuda, sahîh kıraatlerin kriterlerine uyan ihtiyarlar zapt edilerek kayıt altına alınmıştır. İbn Mücâhid, Mekke'den İbn Kesir, Medine'den Nâfi', Basra'dan Ebû Amr, Şam'dan İbn Âmir, Kûfe'den ise Âsım, Hamza ve Kisâî'nin ihtiyarlarının sahîh senede müstenit olduklarını belirtir.

İbn Mücâhid'in söz konusu sınırlama çalışmasından önce, benzer birçok çalışma yapılmış, ancak İbn Mücâhid'in yaptığı çalışma, müslümanların teveccühüne mazhar olmuş ve eğitim-öğretim faaliyeti yedili sistem üzerinden yapılmıştır.

İbn Mücâhid'den beş asır sonra daha önce İbn Mihrân ve diğer bazı alimler tarafından da sahih oldukları ifade edilen: Ebû Cafer, Yakub ve Halef'ul-Âşir'in kırâatlerinin de ilave edilmesi, dolayısıyla sahih kırâatlerin on olması gerektiği İbnü'l-Cezerî tarafından gündeme gelmiştir. İbnü'l-Cezerî'nin çalışmaları tüm İslâm coğrafyasında beğeni ile karşılanmış, dolayısıyla eğitim-öğretimde yedili sistemin yerini onlu sistem almıştır.

Kaynakça

- Abdülhalim b. Muhammed, Hâdî Kâbe. *el-Kırâatü'l-Kur'âniye tarihuhâ sübutuhâ hucetuhâ ve ahkâmuhâ*. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1999.
- Altıkulaç, Tayyar. "İbnü'l-Cezerî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20: 551-557. Ankara: TDV Yayınları, 1999.
- Âlûsî, Şihabuddin Mahmûd. *Rûhu'l-me'ani fi tefsiri'l-Kur'âni'l-Azîm*. Beyrut: Dâr'u İhyai't-Türasi'l-Arabi, ts.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Büyük Tefsir Tarihi*. İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1974.
- Buharî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâîl. *el-Câmi'u's-Sahîh*. Thk. Mustafa Dîb el-Buğâ. Dımaşk: Dâru İbn Kesîr, 1987.
- Çetin, Abdurrahmân. *Kırâatların Tefsire Etkisi*. İstanbul: Marifet Yayınları, 2001.
- Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekir el-Kurtubî. *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*. Thk. Hişâm Semîr el-Buhârî. Riyâd: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 2003.
- Ebû Davud, Süleyman b. Eş'as. *Sünenu Ebî Dâvud*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arâbî, ts.
- Ebû Hayyân el-Endelüsî. *el-Bahru'l-muhît fi't-tefsir*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1992.
- Ebû Hilâl el-Askerî. "Hyr". *el-Furûk fi'l-lüga*. Beyrut: 1403/1983.
- Ebû Tâhir, Abdu'l-Kayyûm b. Abdil-Gafûr. *Safahât fi ulûmi'l-kırâat*. Mekke: Mektebetü'l-İmdâdiyye, 1415.
- Emin b. İdrîs b. Abdurrahmân Fellate. *el-İhtiyaru inde'l-kurrâ mefhûmuhu merâhiluhu ve eseruhu fi'l-kırâat*. Yüksek Lisans Tezi. Ümmü'l-kurâ Üniversitesi, 1421.
- Enderâbî, Ahmed b. Ebi Ömer. *Kırâatü'l-kurrâi'l-marûfîn bi rivâyeti'r-rüvâti'l-meşhûrîn*. Thk. Ahmed Nâsif Cenâbî. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1985.
- Eroğlu, Ali. "İbn Mihran en-Nisâbü'r". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20: 199-200. Ankara: TDV Yayınları, 1999.
- İbn Ebû Dâvûd. *Kitâbü'l-mesâhif*. Nşr. A. Jeffery. Kâhire: 1355/1936.
- İbn Fâris, Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Zekeriyya. "Hyr". *Mu'cemü mekâyîsi'l-lüga*. Thk. Abdüsselam Muhammed Hârûn. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1399/1979.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İsmail b. Ömer. *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.
- İbn Manzûr, Ebü'l Fadl Cemâluddin Muhammed b. Mükrim. "Hyr". *Lisânu'l-Arab*. Beyrut: Dâru Sâdır, 1968.
- İbn Mücâhid, Ebûbekir. *Kitâbü's-seb'a*. Thk. Şevkî Dayf. Kâhire: Dâru'l-Meârif, ts.
- İbnü'l-Cezerî, Muhammed b. Ali b. Yûsuf. *en-Neşr fi'l-kırâati'l-aşr*. Thk. Ali Muhammed Dabbâğ. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- İbnü'l-Cezerî, Muhammed b. Ali b. Yûsuf. *Gâyetü'n-nihâye fi tabakâti'l-kurrâ*. Nşr. G. Bergstraesser. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2006.
- Karaçam, İsmail. *Kur'ân'ı Kerim'in Nüzûlu ve Kırâati*. İstanbul: Nedve Yayınları, 1981.
- Kastallânî, Şihabüddin. *Letâifü'l-işârât li funûni'l-kırâat*. Kâhire: Dâru'l-Me'arif, 1986.
- Mekkî b. Ebî Tâlib el-Kaysî. *el-İbâne an meâni'l-kırâat*. Thk. Abdulfettâh İsmail Şelebî. Kâhire: Dâru Nahda, ts.
- Mekkî b. Ebî Tâlib el-Kaysî. *el-Keşf an vücûhi'l-kırâati's-seb' ve ilelihâ ve hücecihâ*. Thk. Muhyiddin Ramazan. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1987.

- Mennâu'l-Kattân. *Mebahis fi ulumi'l-Kur'ân*. Riyad: Mektebetü'l-Maarif, 2000.
- Müslim, Ebü'l- Hüseyin b. Haccac. *el-Câmiu's-sahih*. Beyrut: Dâru'l-Âfâkı'l-Cedîde, ts.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman b. Şuayb. *es-Sünen*. Thk. Abdülfettâh Ebû Gudde. Halep: 1406/1986.
- Sübki, Tâcüddin Ebû Nasr Abdulvehhab b. Ali. *Tabakâtü's-Şâfi'iyyetü'l-kübrâ*. Thk. Mahmûd Muhammed et-Tenâhî - Abdulfettah Muhammed el-Hulv. Kâhire: Hicr li't-tibâati ve'n-neşr, 1383/1964.
- Şahin, Abdussabûr. *Tarihu'l-Kur'an*. Kahire: y.y., 1966.
- Şevkânî, Muhammed Ali b. Muhammed. *Fethü'l-kadîr el-câmi' beyne fenneyi'r-rivâye ve'd-dirâye min ilmi't-tefsîr*. Kâhire: Dâru'l-Hadîs, 1427/2007.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemî. *el-Câmiü's-sahih / Sünenü't-Tirmizî*. Thk. Ahmed Muhammed Şakir - Muhammed Fuad Abdu'l-Bâki - İbrahim Atve. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.
- Ünal, Mehmet. *Kur'ân'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*. İstanbul: Fecr Yay, 2005.
- Zebîdî. "Hyr", "Rch". *Tacu'l Arûs*. Beyrut: Dâru'l Hidâye, 1986.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddin. *Ma'rifetü'l-kurrâi'l-kibar*. Thk. Beşşar Avvâd - Şuayb el-Arnaût. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1404.
- Zemaşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer Cârullah. *el-Keşşâf an hakâiki gavâmidü't-tenzîl ve uyûni'l-ekâvil fi vücûhi't-te'vîl*. Thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd - Ali Muhammed Muavviz. Riyad: Mektebetü'l-Ubeykân, 1418/1998.
- Zerkeşî, Bedruddîn Muhammed b. Abdillâh. *el-Bürhân fi ulûmi'l-Kur'ân*. Thk. Muhammed Ebü'l-Fadl İbrâhîm. Kâhire: Mektebetü Dâri't-Türâs, ts.

Structured Abstract

Due to socio-cultural and scientific phenomena, science of Kirâat has undergone periodical changes and developments as in other disciplines. While the formation period has the structural features of oral culture in general, it has been shaped according to the basic principles of written culture with the comeof written culture over time.

Due to the socio-cultural situation of the people living in the geography where the Qur'an descends, it is a reality that some facilities are given for reading the words of the Qur'an. As we understand from the hadiths on the subject, some permissions were given to the prophet and his ummah because of the fact that the literacy rate was very low among the first interlocutors of the Qur'an and that the tribe and the dialect differed in essence. This permission given to Muslims about the phonetics of the Qur'an was based on the hadiths known as Ahrufu's-Seb'a (seven letters). With this permission, it is aimed to overcome the difficulties that may arise with the necessity of reading in single dialect. As a result of this permit, a pool of kirâat was created and a selection was made from this accumulation. In this case, the scholars of the kirâat since the process of downloading the Qur'an by putting some criteria, preferential activity. In other words, they have created a unique system of kirâat by selecting some of the kirâat Acquis.

In the science of kiraat, "The Phenomenon Of Select, in short, refers to the creation of his own kiraat by choosing some of the words of the Qur'an. Inzal of the Qur'an in the period of the society the socio-cultural nature "The Qur'an has been sent down in seven letters. Read what you can." according to this hadith, Muslims shall permit reading in different ways. This license has caused a accumulation in the Qur'an phrase (with different variants of the single phrase). They have read some of these Qur'anic texts, as it will be difficult for Muslims to read all the different forms of the Qur'an phrase (there is no such obligation).

The choices made by the authority of Kirâat in different periods of time according to their own criteria have been termed as "ihtiyar" in the science of Kirâat. In the period of the Companions, this preference was formed by the choice of the Qur'an which corresponded to its own dialect, or the reading of what was taught to it, whereas in later periods there was a choice based on different criteria.

Over time, the kirâat scholars determined the conditions of select as follows.

- Preference (select) should be made by people who are skilled and qualified in the science of kirâat.
- The preference should be made among the Qur'ans that are narrated as authentic.

- The preference should not be made in the form of the preference of two opposing kıraat.

In this direction, The kırâat imams did not make any case-law to produce a new kırâat when making a preference, but on the contrary, they performed the act of choice among the readings transmitted from the previous ones. The Qur'an imams did not make any case-law to produce a new Qur'an when making a preference, but on the contrary, they performed the act of choice among the readings transmitted from the previous ones.

The accumulation of Kırâat has been passed down verbally to subsequent generations by the Sahaba. During the Hz. Ottoman period, as a result of the multiplication of the mushafs and sending them to the regions with a reader, a country culture was developed in the towns. Some scholars in the region came to the fore with their choices (from different readings of the kıraat) and have been favored by the people's favor.

From the beginning until the end of the tâbi'ûn period, the kıraat accumulation was transferred to the next generations by hafız and Quran imams. This chain lasted until the famous imams. The kırâat imams performed the preferential activity among the kıraat accumulation reaching them. According to the information in the sources some of the more numerous "ihtiyar" have enjoyed the public's appreciation. As a result, The kıraat of the Asım, Ibn Kathir, Abu Amr and Hafs were systematized and they were able to maintain their existence as classifications of seven, ten and fourteen. It should be noted that the preferenti activity is not limited to the imams within the systematic structure of today. It is forgotten that many of the "ihtiyar" out of the kıraat read today do not find fame.

In this context, Hijri IV. Ibn Mujahid made a sort of selection by limiting the number of imams who had the election to seven with some criteria. He limited the choice of kıraat which became increasingly complex in line with certain criteria. Ibn Mujahid, "Kitâbu's-seb'a fi'l-Kırâât" in his work; He stated that some imams in the centers of science such as Mecca, Medina, Kufe, Basra and Damascus are famous in the field of Kırat. Ibn Kathir from Mecca, Nâfi from Medina, Abu Amr from Basra, Ibn Amir from Damascus and Kufa; Asım determined that Hamza and Kisai's preferences were authentic. Ibn Mujahid considered the kıraat which was outside the preferences of the seven imams as shaz in accordance with certain criteria. He made a study called "Kitabu's-şâzze" by subjecting shaz Kırââts to a hierarchical classification among themselves.

Hijri VIII. By the 19th century, Ibn al-Jazari had made a new election by developing the works of the previous scholars and based on the fact that the imams who had genuine verses were ten. Ibn al-Jazari, also told; the kıraat of Abu Jafar, Jacob and Khalaf al-Asir that the kıraat is true. Ibn al-Jazarii claimed that the kıraat of the three imams came

with authentic deeds, that they were suitable for mushafa, and that they, in one way, followed the rules of the Arabic language. Essentially before Ibn al-Jazari, Ibn Mihrān en-Nîsâbûrî advocated the reliable of the ten imams in his work "el-Gâye fi'l-kirâati'l-aşr". The works of Ibn al-Jazari were welcomed throughout the Islamic geography and therefore the seventh system was replaced by the decimal system in education and training.

These periods, which constitute the breaking points of the "preference phenomenon", have been the cornerstones of the science of kıraat.